

Lectoraat identiteit

Vorming vanuit de Bron

Voorwoord

Met de uitgave van deze lectorale rede van de heer drs. N. van Steensel maakt u kennis met het nieuwe lectoraat *Vorming vanuit de Bron*. Dit is het tweede lectoraat van het Hoornbeek College voor reformatorisch mbo. Dit lectoraat is mede mogelijk geworden dankzij een substantiële financiële bijdrage van de Identiteitsraad van het Hoornbeek College en het Van Lodenstein College. Daarnaast dragen ook de VGS en Driestar Educatief bij in de kosten.

De nieuwe lector wordt ondersteund door een kenniskring van deskundigen die in staat gesteld worden om onderzoek te doen. Daarnaast is er een klankbordgroep die dit lectoraat begeleidt. Waarom een nieuw lectoraat? Het eerste lectoraat van dr. W. Fieret onder de titel *Werken aan de Opdracht* leverde onder andere veel kennis op van de denk- en leefwereld van kerkelijke jongeren. Het heeft veel inzicht en herkenning gegeven aan opvoeders. Maar wat betekent dat voor de opvoeders? Er zou eigenlijk een vervolg moeten komen. Die vraag werd vanuit het hele land aan ons gesteld.

Het nieuwe lectoraat van onze collega, docent godsdienst de heer Van Steensel, zal zich richten op de vraag: Hoe gaan ouders, docenten, jeugdwerkers en kerkenraadsleden om met de vorming van met name de doelgroep (v)mbo-jongeren. Thuis, in de kerk en op de reformatorische scholen worden hen de Bijbelse waarden en normen bijgebracht. Maar onze jongeren participeren in een seculiere samenleving waarin heel andere waarden normen gelden. Dat botst. Hoe kunnen opvoeders goede gidsen voor hen zijn?

Het kan niet ontkend worden dat onze jongeren beïnvloed worden door de tijdgeest, zonder dat ze zich dat bewust zijn. En zou dat ook niet van de opvoeders gelden? Juist de politieke en maatschappelijke ontwikkelingen geven reden om bewust aandacht te geven aan vorming en toerusting van onze jonge mensen. Hoe leren zij staande te blijven als christenjongere in deze samenleving waarin christenen een minderheid zijn geworden?

Het lectoraat wil gaan werken via een aantal onderzoekslijnen. De eerste is *welke* waarden en normen de jongeren zich toe-eigenen. Een andere vraag is *hoe* jongeren zich waarden

toe-eigenen, anders gezegd verinnerlijken. Bestaat er een conflict tussen al dan niet bewust overgedragen waarden door opvoeders en de seculiere waarden die jongeren zelf opnemen? Een vraag is ook op welke manier opvoeders bezig zijn met de vorming van een christelijke identiteit.

Het Hoornbeek College wil met dit lectoraat de band versterken tussen het gezin, de kerk en de school. We staan immers voor een gezamenlijke opdracht: de vorming van onze kinderen. De resultaten van dit lectoraat willen we delen met de andere reformatorische scholen voor voortgezet onderwijs, maar ook met ouders en kerkenraden.

Het lectoraat heet *Vorming vanuit de Bron*. Die Bron is de Bijbel waarin Jezus Christus te vinden is. Het is onze wens dat het lectoraat onder de zegen van de Heere mee mag helpen bij de vorming van onze jongeren. Bovenal dat ze Jezus Christus, de Bron der zaligheid mogen leren kennen.

Namens het College van Bestuur,
drs. D. van Meeuwen

Lectorale rede drs. N. van Steensel op 3 februari 2017

Inleiding

De drijfveer voor het nieuwe lectoraat *Vorming vanuit de Bron* is: het geloofsgoed dat vanaf de tijd van de apostelen van generatie op generatie is overgedragen, nu ook weer aan onze jongeren doorgeven, opdat ouderen en jongeren in de vreze des Heeren mogen leven totdat Gods Koninkrijk komen zal. De insteek van het lectoraat is niet om over onze jongeren te klagen – immers, wie zal een reine geven uit een onreine? – maar om opvoeders in gezin, kerk en school te helpen (handvaten te geven) om betere verwijzers te zijn naar de Bron van het ware leven. Om betere gidsen voor onze jongeren te zijn in onze verwarrende wereld waarin zoveel keuzes gemaakt kunnen en moeten worden. Om hen te helpen uit te groeien tot zelfstandige – maar wel van God afhankelijke – personen.

Aanleiding

Het lectoraat *Vorming vanuit de Bron* sluit aan op het vorige lectoraat van het Hoornbeeck College *Werken aan de opdracht* dat in 2015 na 3,5 jaar werd afgesloten. In *Werken aan de opdracht* is door dr. W. Fieret een verkenning uitgevoerd met betrekking tot de leefwereld van jongeren van diverse reformatorische scholen. Vooral in de brochure *Vorming onder spanning* is de opbrengst van dit lectoraat samengevat.¹ Het ging om praktijkgericht onderzoek naar de identiteitsontwikkeling van reformatorische jongeren in de leeftijd van 14 tot ongeveer 21 jaar. Wat zegt Fieret op de vraag: Wie zijn onze jongeren?

- Jongeren maken hun eigen identiteitsdesign; tradities, instituten en gewoonten inspireren minder. Ze selecteren hun eigen bronnen en willen hun eigen zelf ontplooiën.
- Jongeren worden onderverdeeld in verbinders (die hun opvoeding vasthouden), schakelaars (die zonder veel moeite heen en weer stappen van de wereld van hun opvoeding naar

de seculiere cultuur) en ontkoppelaars (die hun opvoeding hebben losgelaten en opgaan in de moderne cultuur).

- Jongeren groeien op als ‘digital natives’: ze leven in een reële, maar ook in een zelf ingevulde, virtuele, schermwereld. Dr. Fieret noemt dit een meervoudige identiteit.
- Jongeren personaliseren het gezag: iemand heeft alleen gezag als hij/zij het waarmaakt, authentiek is, en niet omdat hij/zij een bepaalde positie heeft.

Fieret noemt drie mogelijkheden op de vraag hoe we kunnen omgaan met onze jongeren in het kader van gewetensvorming. Accepteren van de (digitale) wereld (zonder grenzen te stellen), begeleiden (grenzen stellen en kritisch leren reflecteren) en negeren (distantie van de wereld inbouwen zonder kritisch nadenken). Hij bepleit dat opvoeders de manieren van begeleid confronteren en vragen en spiegelen gebruiken. Begeleide confrontatie zoals die wordt toegepast op reformatorische voorscholen, bereidt jongeren tot nu toe onvoldoende voor op de samenleving. De manier van vragen en spiegelen doet nog meer een beroep op het zelf ontdekken en de bewustwording hoe in

het licht van de Bijbel over gedrag geoordeeld moet worden. Het effect van de opvoeding is altijd een spannende zaak. Tot zover Fieret.

Op vele manieren bouwen wij in dit nieuwe lectoraat verder op het werk van mijn zeer gewaardeerde voorganger. Hoewel wij proberen een zelfstandige weg te gaan in het plannen van ons onderzoek, ontdekken we steeds dat onze denkrichtingen ook al door hem genoemd en gezien zijn.

Het probleem

Het is niet zonder reden dat ons bestuur wil investeren in dit lectoraat. Veel opvoeders ervaren een opvoedingsverlegenheid. Daarom worden er allerlei bijeenkomsten in scholen en gemeenten georganiseerd om ouders en opvoeders bij te staan en toe te rusten in de opvoeding van onze jongeren. Daarom verschijnen veel boekjes om jonge en onzekere opvoeders bij te staan in hun roeping.²

Deze opvoedingsverlegenheid speelt niet alleen binnen onze gezindte, maar dit geldt ook voor opvoeders buiten de kerk in

de samenleving. De studie van Spangenberg en Lampert *De grenzeloze generatie*³ wijst erop dat jongeren onbegrensde mogelijkheden lijken te hebben, waardoor ze onzeker zijn wat te moeten kiezen. Veel opvoeders hebben als ideaal jong te blijven en ontnemen zo de jongeren een ideaal om naar te streven. Waarom zou je volwassen willen worden als volwassenen jong willen blijven?

Veel opvoeders weten niet (goed) meer hoe ze een goede gids moeten zijn voor onze jongeren in de wereld van vandaag.

De wereld is zo veranderd. Onze jongeren weten beter hun weg te vinden in de digitale omgeving dan veel ouderen.

Onze jongeren hebben veel meer interactie met de moderne maatschappij dan wij opvoeders toen we jong waren. Het aantal keuzemogelijkheden voor jongeren lijkt haast onbeperkt. Veel jongeren zijn onzeker en bang om verkeerde keuzes te maken. Veel jongeren hebben ook moeite om zin aan het leven te geven, om het leven in een kader te plaatsen. Het is te verwachten dat, om christen te zijn in deze wereld, waarin voortdurend keuzes gemaakt moeten worden, een veel steviger overtuiging nodig is dan vroeger.⁴

Op deze opvoedingsverlegenheid noemt Fieret drie reacties:

- Veel opvoeders lijken de jongeren binnen bepaalde grenzen min of meer aan hun lot over te laten in plaats van zoveel mogelijk naast hen te staan. Het is lastig om met hen in gesprek te blijven, ook over lastige onderwerpen, en door te geven wat je als opvoeder zelf hebt geleerd waar het op aankomt. Ze moeten het zelf ontdekken. Je moet bidden en er het beste van hopen.
- Andere opvoeders proberen onze jongeren veel meer af te schermen en voor verleiding te bewaren. In Dordrecht heeft Henk Stok een kerk en school zonder internet opgericht. Computers, smartphone en internet zijn “een vreselijk gevaarlijk wapen in handen van satan”, zegt hij.⁵ Helpt zulke afscherming om onze jongeren een krachtige christelijke identiteit bij te brengen? Beschermt fixatie op één gevaar genoeg tegen de geestelijke machten die het op ons voorzien hebben? En slagen we er zelf in om overtuigende en consequente voorbeelden te zijn in het vermijden?
- Een derde groep opvoeders probeert juist meer naast onze jongeren te staan, dichter dan onze opvoeders vroeger bij ons

stonden, omdat ze tegen een constante stroom van seculiere ideeën in hun Bijbels geloof moeten zien vast te houden. Deze opvoeders willen zo vanuit hun levenservaring jongeren adviseren welke weg samen met de Heere gegaan kan worden. Het roept de vraag op of we onszelf inderdaad meer in de gevarenzone moeten begeven, waarin onze jongeren zich bevinden, om zo oriëntatiepunt voor hen te kunnen zijn.

In ons land worden de resten van onze christelijke cultuur in hoog tempo opgeruimd, onze jongeren worden in onze maatschappij steeds meer als een kleine fundamentalistische minderheid gewantrouwd. Was er in het verleden voor een echte christen respect, nu lijken schijnheiligheid en een veroordelende houding bij het beeld van een christen te horen⁶ en worden discriminatie, kolonialisme en wereldoorlogen gezien als de erfenis van zoveel eeuwen christendom. Voor veel seculiere Nederlanders is het christendom een gepasseerd station. Instituten hebben weinig heil gebracht. Brengt het kerklidmaatschap mensen zichtbaar vrede en rust? Opvattingen rond gezag, rolverdeling van man en vrouw, huwelijk en

zondagsheiliging veranderen snel. Het wordt steeds lastiger om een absolute waarheid te claimen, omdat dit in de maatschappij gezien wordt als naïef en veroordelend. Voor jongeren is het een zoektocht hoe ze christen kunnen zijn.

Hoe leren we onze jongeren om zich niet bedreigd te voelen? Hoe leren we hen vol overtuiging te zingen met Luther: Een vaste Burcht is onze God? Hoe leren ze Paulus naspreken: Ik schaam mij het evangelie van Christus niet, want het is een kracht Gods tot zaligheid een ieder die gelooft, eerst de Jood en ook de Griek. Hoe leren we hen in alle keuzes die ze maken, vragen: Wat wilt U dat ik doen zal? Hoe leren we hen het geloof en de liefde, die ons burger van twee werelden maken? Hoe leren we hen ook in gesprek te blijven met mensen van deze tijd, die ook Gods schepselen zijn en in Gods schepping leven?⁷ Op deze en dergelijke vragen wil ons lectoraat helpen een antwoord te zoeken.

Vorming vanuit de Bron

De naam van ons lectoraat legt nadruk op *vorming* en op *vanuit de Bron*. Het gaat om vorming van jongeren tot persoonlijkheden

die God dienen in gezin, kerk en maatschappij.⁸ In de omschrijving van het reformatorisch onderwijs, die op de reformatorische scholen gebruikt wordt, is het doel van vorming als volgt geformuleerd: ‘De vorming van de mens, in afhankelijkheid van de zegen des Heeren, tot zelfstandige, God naar Zijn Woord dienende persoonlijkheid, geschikt en bereid om al de gaven, die hij van Hem ontving, te besteden tot Zijn eer en tot heil van het schepsel, in alle levensverbanden, waarin God hem plaatst. Alleen bij een leven in de vreze des Heeren is er ten volle sprake van een Bijbelse volwassenheid, die in zelfstandig handelen gestalte krijgt.’⁹

In de publicatie van Driestar Educatief, *Essenties van christelijk leraarschap*, lezen we: “Vorming houdt vooral in dat leerlingen verwortelen in hun godsdienstige en culturele traditie en zich ontplooiën in alle facetten van het mens-zijn, tot eer van God en ten dienste van de naaste en het maatschappelijk leven.”¹⁰

Wij willen in ons lectoraat als doel van vorming zien het zich toe-eigenen of verinnerlijken van de overgedragen waarden, wat blijkt uit het maken van keuzes vanuit deze waarden.

Vorming in de Bijbel

Het woord vorming heeft rijke wortels in de geschiedenis van de pedagogiek.¹¹ In de Bijbel komt het woord minder voor, maar Paulus deed ook aan vorming van de gemeenten. We kunnen hierbij denken aan wat hij schrijft aan de Galaten.¹² Paulus zegt in Galaten 4:19: “Mijn kinderkens, die ik wederom arbeide te baren, totdat Christus een gestalte in u krijgje.”

Paulus was als een vader die kinderen verwekt, maar ook als een moeder die kinderen baart. Hij vergelijkt de geboortepijn met vervolging en lijden dat hij moest verduren, toen hij tijdens zijn eerste zendingsreis het evangelie in Galatië verkondigde. Nu de gemeenten zich door zijn tegenstanders van het enige fundament van de kerk – Christus – hebben laten afbrengen en hun verwachting weer stellen op het volbrengen van tradities en ceremoniën, moet hij opnieuw arbeiden om hen terug te brengen bij de enige Bron. Zijn vaderlijk (en moederlijk) doel is: totdat Christus een gestalte in u krijgt. In de King James Version staat: until Christ be formed in you. Het woordje gestalte gaat terug op het Griekse woord *morphe* of *vorm*¹³. Het is de

kenmerkende vorm of eigenschap van iemand of iets, waarbij het niet zozeer gaat om het uiterlijke en voorbijgaande, maar om het innerlijke en blijvende. Vorming betekent voor Paulus: Christus krijgt vorm in het leven. Er treedt een metamorfose op naar het beeld van Christus. Zo beschrijft Paulus het nieuwe leven vanuit de Bron: de christen is in Christus en Christus is in de gelovige.

Vorming vanuit de Bron

Bedoeld is: vanuit de Heilige Schrift. Wat een rijkdom dat God door Zijn Woord tot ons spreken wil. Wij geloven dat de Bijbel als Gods openbaring bepalend is voor wie we moeten zijn. Kennis van het geschreven Woord is niet voldoende zonder het vleesgeworden Woord te kennen. Vorming vanuit de Bron betekent opvoeden terwijl we levend water putten uit de Bron, dat is God Zelf in Christus, Die Zich in Zijn Woord openbaart. Het is opvoeden terwijl we kracht putten uit de krachtbron die in Christus is geopend in de Schrift en die de Geest door het geloof leert vinden. Vorming vanuit de Bron betekent dat ons vormingsdoel aan

de Bijbel ontleend is. Dat onze vorming plaatsvindt binnen een Bijbels begrippenkader en vanuit Bijbelse beginselen. Met een Bijbels mens- en kindbeeld, naar Bijbelse normen en waarden. Met als doel onze jongeren te vormen om in alle levensverbanden dienstbaar te zijn. Het vraagt een voortdurend veranderd worden door de vernieuwing van ons gemoed, dat wil zeggen van ons denken. Het vraagt dat Gods gedachten door Zijn Geest en genade ons denken voortdurend corrigeren.

De opdracht of vraagstelling die het College van Bestuur heeft geformuleerd voor het lectoraat luidt als volgt:

Hoe versterken opvoeders de Bijbelse waarden en normen bij onze (v)mbo-jongeren die participeren in een seculiere samenleving, die onder andere gekenmerkt wordt door andere en vaak conflicterende waarden en normen? Hoe ontwikkelen we bij hen een attitude om als christen verantwoorde keuzes te maken?

Bij deze vraagstelling worden drie nadere bepalingen gegeven:

- 1 De focus ligt op de (v)mbo-jongeren, die ook wel als 'doeners' worden gekarakteriseerd, dit om een te breed onderzoeksveld te vermijden.

2 Het accent ligt op de rol van de opvoeders: ouders, docenten en ambtsdragers. Vanuit dit lectoraat moeten handvaten ontwikkeld worden om jongeren te kunnen vormen.

3 Er moet verbinding zijn met de meerjarenstrategie van het Hoornbeeck College, met de achterban en met het toeleverend en afnemend onderwijs. Daarbij wordt gedacht aan de vo-scholen en aan de hogeschool Driestar Educatief. Er wordt verbinding gezocht met het onderzoekscentrum en de lectoraten van Driestar Educatief en de Christelijke Hogeschool (CHE) te Ede om op die manier elkaars lectoraten te kunnen versterken, en om overlap te voorkomen.

De opdrachtgever noemt verder dat er rekening gehouden moet worden met het feit dat de opvoeding plaatsvindt in een maatschappelijke context. Ook wordt gezegd dat het lectoraat gericht is op praktijkgericht onderzoek.

De verbinding school, kerk en gezin is bij dit onderzoek van groot belang. Het lectoraat doet deugdelijk onderzoek en duidt verschijnselen, doet aanbevelingen en geeft praktische tips naar

elk van de drie levensgebieden. Tot zover de opdracht.

De opdracht zet de jongere dus in het perspectief van keuzes maken. Hoe kunnen we jongeren zo vormen dat zij innerlijk bereid en in staat zijn om Bijbels verantwoorde keuzes te maken?

Het maken van keuzes is een Bijbels gegeven

Het Spreukenboek staat in het kader van praktisch onderwijs door een vader aan zijn kinderen of leerlingen. In hoofdstuk 1 lezen we in de verzen 10 en 15 de volgende vermaningen: “Mijn zoon, indien de zondaars u aanlokken, bewillig niet!” en “Mijn zoon, wandel niet met hen op de weg; weer uw voet van hun pad.”

Er worden steeds twee wegen voorgesteld, twee manieren van leven. Leven in de vreze des Heeren, waarin alles bepaald wordt door liefdevol ontzag voor de Schepper; of leven naar eigen gedachten, eigen zin en eigen inzicht. Het zijn de wegen van de wijze en de dwaas. De keuze is tussen het leven en de dood. De wijze leeft uit de vreze des Heeren. Hij gehoorzaamt zijn ouders,

werkt hard en let op zijn woorden: hij spreekt geen kwaad. De dwaas is ongehoorzaam, onteert zijn ouders, is lui en vervalt tot honger, veroorzaakt ruzie, is een dronkaard en valt in de verleiding van de hoer.

Jongeren worden vaak als ‘slechten’ aangesproken. Daarbij moeten we niet denken aan criminelen, maar aan onervaren en argeloze jonge mensen. Zij kunnen van kwaad tot erger gaan, een spotter en dwaas worden. Daarom roept de Wijsheid hen op om zich te bekeren van die weg en zich tot de wijsheid te wenden.

Er komen steeds twee roepstemmen tot een jongere. Ik denk daarbij speciaal aan Spreuken 9. Zowel de wijsheid als de dwaasheid worden ons in dit hoofdstuk gepersonificeerd voorgesteld als twee vrouwen die beide de voorbijgangers roepen vanaf een duidelijk zichtbare plaats. “Wie is slecht? Hij kere zich herwaarts.” De opperste Wijsheid en de zotte vrouw roepen dezelfde woorden.

Mevrouw Wijsheid roept: Wie is slecht? Hij kere zich herwaarts! Tot de verstandeloze zegt Zij: Komt, eet van Mijn brood, en drinkt van de wijn, die Ik gemengd heb. Verlaat de slechtigheden, en

leeft; en treedt in den weg des verstands.¹⁴

En mevrouw Dwaasheid roept hetzelfde: Wie is slecht? Hij kere zich herwaarts; en tot de verstandeloze zegt zij: De gestolen wateren zijn zoet, en het verborgen brood is liefelijk.¹⁵

De Spreukendichter dringt aan door het gevolg van het luisteren te laten zien: wie naar de stem van Vrouwe Wijsheid luistert, vindt het leven, maar wie naar de stem van de dwaze vrouw luistert, vindt de dood.

De Heere Jezus Zelf stelt Zijn jongeren ook voor deze keus als Hij zegt: “Ga in door de enge poort; want wijd is de poort, en breed is de weg, die tot het verderf leidt, en velen zijn er, die door dezelve ingaan; want de poort is eng, en de weg is nauw, die tot het leven leidt, en weinigen zijn er, die dezelve vinden.”¹⁶ Ook Zijn spreken over een wijze en een dwaze bouwer¹⁷ en over wijze en dwaze maagden¹⁸ bevatten een oproep om te kiezen om wijs te zijn.

We ontmoeten hier de ernst van de twee wegen, van leven en dood, van een brede en van een smalle weg. In onze opvoeding mag deze ernst nooit ontbreken. In ons korte leven vallen eeuwigheidsbeslissingen. Zonder God zijn we zonder hoop en

onder de macht van de dood.

Deze ernst staat haaks op onze cultuur. We moeten iedereen in zijn of haar waarde laten. We zijn niet beter dan een ander. Volgens veel kerkverlaters kun je zonder geloof ook wel gelukkig zijn.

We moeten niet denken dat de grens tussen de stem van de wijsheid en de stem van de dwaasheid gemakkelijk te trekken is. Te gemakkelijk nemen we misschien aan dat wij de stem van de wijsheid vertolken naar onze kinderen en dat de wereld de stem van de dwaasheid vertolkt. Berusten veel keuzes niet slechts op traditie? Laten we leven vanuit de hierboven genoemde ernst en vanuit het Bijbelse perspectief dat er een God is Die naar zondaren vraagt.

Is de keus tussen de opvoeding en het voorbeeld van de wereld gelijk aan de keus tussen wijsheid en dwaasheid?

Onze jongeren volgen meer ons voorbeeld dan onze woorden. Voorleven heeft meer effect dan voorzeggen. Welke boodschap geven we met ons leven af? Wat zeggen onze tijdsbesteding, onze geldbesteding, ons woordgebruik over onze prioriteiten? Leven we ook voor de ‘American dream’? Als wat opvoeders zeggen en doen niet in overeenstemming is met elkaar, zorgt dat

voor een gemengde boodschap.

De indeling van Fieret van onze jongeren in verbinders, schakelaars en ontkoppelaars riep aanvankelijk schrik op. De meerderheid van onze jongeren past zich in verschillende contexten aan die situatie aan en hanteert de normen die daar gewoon zijn! Verder nadenken riep de nieuwe schrik op dat deze schakelaars mogelijk juist het voorbeeld van hun ouders volgen. Zijn onze jongeren niet een kopie van hun opvoeders? Dan moet eerst de hand in eigen boezem.

Een analyse van onze postmoderne tijd naar aanleiding van het boek van Charles Taylor *A secularage* leert dat seculariteit niet eenvoudig betekent dat er meer ongelovige mensen komen, maar dat gedachtegoed en ideeën zich veel subtieler verspreid hebben. Dat een christen heel veel seculiere ideeën in zich meedraagt en dat een seculier mens nog veel oorspronkelijk Bijbels gedachtegoed met zich meedraagt. De tegenstelling is minder groot geworden. Waaraan is een christen in de maatschappij nog te herkennen? Jongeren klagen vaak dat ze de relatie tussen het spreken over het geloof en het dagelijks leven van opvoeders niet duidelijk zien. Kunnen we het in ons dagelijks

leven met seculiere sentimenten doen en komt de Bijbel alleen ter sprake als het gaat over de dood?

Is de boodschap die vanuit de maatschappij tot ons en onze jongeren komt zo’n duidelijke stem van de dwaze vrouw? Hoe ver gaan we mee met de politici, zolang het niet over euthanasie en de vrijheid van ons reformatisch onderwijs gaat? Lijken ze in onze ogen niet vaak een groot waarheidsgehalte te hebben? Ook op onze school is Wilders voor velen een held.

Dwaasheid kan met vele tongen spreken. Ze lokt naar het genieten, naar zondig genot, naar idealisme, naar carrière maken, naar leven voor de kick. Ze past zich aan onze voorkeuren aan. Maar al die tongen hebben gemeenschappelijk dat we niet God erkennen als Degene Die alle recht heeft op ons leven... De duivel kan zich kleden in schaapsklederen, en kan ook spreken met een heel fatsoenlijke burgerlijke stem. Zien we wel kans om onze jongeren duidelijk te maken waarop het aankomt? Wat ware wijsheid is? Wat de vreze des Heeren is, die het beginsel van de wijsheid is? Dat er maar twee levensbeginselen zijn: uit God of uit de mens? Toch is er geen reden tot hopeloosheid.

Bijbels uitzicht op eensgezindheid

De profeet Maleachi besluit zijn profetie met een opvallende voorzegging, die in Lukas 1 door de engel Gabriël wordt toegepast op Johannes de Doper.

De laatste twee verzen van het Oude Testament luiden aldus: “Ziet, Ik zend ulieden de profeet Elia, eer dat die grote en die vreselijke dag des Heeren komen zal. En hij zal het hart der vaders tot de kinderen wederbrengen en het hart der kinderen tot hun vaders; opdat Ik niet kome en de aarde met de ban sla.”¹⁹ De engel Gabriël herhaalt deze woorden van de profeet Maleachi, als hij van de Zoon die Elizabeth baren zal zegt: “En hij zal velen der kinderen Israëls bekeren tot de Heere, hun God. En hij zal voor Hem heengaan in de geest en kracht van Elias om te bekeren de harten der vaders tot de kinderen en de ongehoozamen tot de voorzichtigheid der rechtvaardigen, om de Heere te bereiden een toegerust volk.”²⁰ De Heere voorzegt bij monde van de profeet Maleachi dat aan de dag des Heeren, de grote en vreselijke oordeelsdag, de komst van de profeet Elia vooraf zal gaan. Die zal het hart van de vaders

tot de kinderen wederbrengen en het hart van de kinderen tot de vaders.

Als het volk niet zal luisteren, zal het beloofde land totaal vernietigd worden.

Deze woorden veronderstellen dat er in de laatste dagen sprake zal zijn van een grote sociale ontwrichting.²¹ De Heere Jezus zegt dat de natuurlijke liefde zal verkouden.²² Mogelijk speelt de situatie mee, waar Maleachi in hoofdstuk 2 naar verwijst, dat Israëlieten hun eerste vrouw wegsturen en een jonge buitenlandse vrouw trouwen; wat moeten de kinderen van de eerste vrouw daarvan denken?

De profeet Elia zal in die dagen oproepen tot bekering. Hij zal Israël oproepen de wet van God te eerbiedigen en trouw te zijn aan het verbond dat God met hun vaders gesloten heeft. Er is alleen hoop voor Israël als de kinderen net als de vaders zich bekeren tot de Heere, hun God. Als Israël eensgezind de Heere zoekt te vrezen.

De generatiekloof overwonnen

Ook in het Oude Testament zijn er aanwijzingen van soms grote spanningen tussen de generaties. In het boek Job neemt Elihu, na het spreken van de vrienden en van Job, zelf het woord. Hij heeft eerst gezweven, omdat zij ouder waren dan hij.²³ Maar dan kan hij zich niet langer inhouden en barst los: “De groten zijn niet wijs, en de ouden verstaan het recht niet. Daarom zeg ik: Hoor naar mij; ik zal mijn gevoelens ook vertonen.”²⁴

Vol spanning is het verhaal over koning Rehabeam²⁵ (de opvolger van Salomo), die de wijze raad van de oude adviseurs van zijn vader afwijst en het gewaagde advies van de nieuwe generatie van raadgevers opvolgt. Het resultaat is er ook naar: het rijk breekt in tweeën.

De profeet Ezechiël kreeg van de Joden in Babel te horen: “De vaders hebben onrijpe druiven gegeten, de tanden der kinderen zijn stomp geworden.” Ze namen afstand van de zonden van hun voorvaders en klaagden dat ze gestraft werden om de zonden van hun vaders die zij niet gedaan hadden.

Een vrucht die telkens met de ouderdom in verband wordt

gebracht, is de wijsheid. Dat is op zichzelf geen wonder, want iemand die oud geworden is, heeft veel levenservaring opgedaan. Toch idealiseert het Oude Testament de ouderdom nergens. In alle eerlijkheid vertelt het ook van de dwaze dingen die oude mensen kunnen begaan. Vooral in het geval van Salomo zien we hoe juist aan het einde van zijn leven zijn geloof inzinkt en hij zijn vele vrouwen in hun dienen van de afgoden volgt.²⁶ Alleen de rechtvaardigen, dat wil zeggen zij die in de gemeenschap met God leven en zo ook handelen, dragen vrucht in de ouderdom.

Opvallend is ook hoe vaak in het Oude Testament de ouden via allerlei vermaningen (gefundeerd op Gods beloften en op eigen levenservaringen) aan het einde van hun leven het nieuwe geslacht oproepen om in de weg des Heeren te blijven gaan. Het hele boek Deuteronomium is eigenlijk één lange oproep van de oude Mozes aan het volk om straks, als ze het beloofde land zijn binnengekomen, de Heere, hun God, niet te vergeten.²⁷ Dat eensgezinde dienen van God, waarbij de generatiekloof geen kloof meer is, is het doel van onze vorming.

In Lukas 1 worden deze woorden door de engel Gabriël toegepast op Johannes de Doper. In hem zullen ze vervuld

worden. Hij zal voor de Heere heengaan in de geest en in de kracht van Elias, om te bekeren de harten van de vaders tot de kinderen. Wat voor de profeten van het Oude Testament één gebeurtenis leek te zijn, blijkt in het nieuwe Testament uiteen te vallen in twee komsten van Christus. De manier waarop Johannes voor God heen zal gaan, wordt vergeleken met de profetische bediening van Elia. Het karakter en de kracht van Johannes' bediening zal een parallel zijn van Elia's bediening. Ouderen moeten worden als een kind²⁸ en zullen schuld belijden aan jongeren. Ze zullen met de doop van Johannes gedoopt worden, de doop der bekering tot vergeving van zonden, om zich voor te bereiden op de komst van het Koninkrijk van God. Zo alleen komt het nog goed met de volgende generatie die door de wind van secularisatie wordt doorwaaid.²⁹ Het laatste in dit vers wat van Johannes gezegd wordt, is ‘om de Heere te bereiden een toegerust volk’.³⁰ De profeet zal het volk voorbereiden, zodat de Heere bij Zijn komst een volk ontmoet dat voorbereid is op de komst van de Heere.

Zoveel is duidelijk, dat het gaat om een eensgezinde bekering van vaders en kinderen tot de God des verbonds.

Het mysterie

Het doel van onze opvoeding ligt boven wat wij mensen bewerkstelligen kunnen. Wij weten dat er een wonder moet gebeuren in het leven van onze jongeren, van onze kinderen. Zoals boeren hun zaad zaaien op hoop te zullen oogsten, zo voeden wij onze kinderen op, biddend dat God onze woorden/Zijn woorden gebruiken wil om onze jongeren, die uiteindelijk slechts geleend goed zijn, tot Zijn kinderen te maken. Ons doel is dat onze jongeren niet alleen maar christelijk zullen zijn, maar dat ze werkelijk door genade Christus mogen kennen en mogen weten het eigendom van Christus te zijn en door Zijn Geest geleid te worden. Dat ze vanuit die identiteit hun keuzes maken in dit leven. Daartoe voeden we hen op, biddend om Gods zegen.

We gaan er daarbij van uit dat de Heere een afhankelijke, liefdevolle opvoeding wil zegenen en dat er een relatie bestaat tussen onze opvoeding en het door God gewerkte doel. Niet dat wij met onze opvoeding iets kunnen bewerkstelligen, maar omdat het God om Christus' wil behaagt uit genade onze

gebrekkige arbeid en ons gebed te zegenen. De verbondsbeloften in Gods Woord steunen christenouders in dat vertrouwen.

Luther brengt het zo onder woorden – en op vele andere manieren – in het boekje *Tot dienst aan God* (pag. 86, 87): “Het overkomt veel ouders dat hun kinderen op het slechte pad raken, hoewel ze goed opgevoed zijn. De Heere wil niet dat je ze laat rondlopen en hen hun eigen zin laat doen, maar dat je ze met alle inzet opvoedt en onderwijst. Als dat lukt, dank dan God; als het niet lukt, dan hebben we ons best gedaan. Want als het goed met de kinderen gaat, dan ligt dat niet aan ons, maar aan Gods macht en gezag. Als Hij niet in het schip is, dan vaar je nooit goed.”

Onderzoek

We willen ons lectoraat gefundeerd laten zijn op deugdelijk onderzoek. We willen geen waarheden over onze jongeren aannemen, zonder het grondig onderzocht te hebben. Daarom willen we dit eerste jaar vooronderzoek doen, om meer inzicht

te krijgen in hoe het proces plaatsvindt waarin jongeren zich de waarden van de Schrift echt toe-eigenen, zodat het iets van henzelf is. De jaren daarna willen we op ons onderzoek gebaseerde handreikingen doen aan opvoeders in school, kerk en gezin, hoe zij jongeren kunnen helpen een stevige identiteit te ontwikkelen.

Eerste onderzoekslijn: Waarden in opvoeding en vorming

De opdracht van ons bestuur reikt ons de begrippen waarden en normen aan. Er wordt van uitgegaan, dat onze jongeren vanuit de maatschappij geconfronteerd worden met andere waarden en waarden die conflicteren met de waarden die ze vanuit hun opvoeding hebben meegekregen. En dat gekozen moet worden. De termen waarden en normen zijn weer onder de aandacht gekomen toen destijds premier J.P. Balkenende een maatschappijbrede bezinning op gang probeerde te brengen op waarden en normen tegen de verloedering in de maatschappij. Waarden zijn onze diepere overtuigingen over wat waardevol

is en zin en betekenis geeft aan ons leven. We kunnen denken aan medemenselijkheid, naastenliefde, veiligheid, vrijheid van meningsuiting, maar ook aan ruimte voor een religieuze overtuiging. Waarden kunnen behoorlijk botsen; de een zal de menselijke autonomie – zelfs om een eind aan het leven te maken – als voornaamste waarde zien, de ander ziet juist de bescherming van het leven als gave van God als een belangrijke waarde die onze autonomie te boven gaat. Waarden blijven enigszins abstracte begrippen, maar worden vertaald naar vele normen of regels om deze waarden tot uitdrukking te laten komen. De honderden verkeersregels die we kennen, zijn normen, die de waarde van veiligheid en waarde van het menselijk leven willen garanderen. Bij normen denken we dus aan menselijk gedrag. Halman (1991) definieert waarden als volgt: ‘een waarde is een theoretisch construct van algemene aard dat via meer concrete concepten als attitudes, normen, opinies, wensen e.d., de gedragingen van mensen in een gewenste richting stuurt’. Onze waarden worden bepaald door onze opvoeding en de cultuur waarin we opgroeien. Hoewel verschillende culturen

soms wel dezelfde waarden koesteren, maar deze met een ander set normen probeert vorm te geven. Waarden en normen dragen ook weer het karakter van persoonlijke keuzes.

Halman onderscheidt vijf waardendomeinen:

1. Religieuze en morele waarden, denk bijv. aan de tien geboden, vertrouwen in de kerk, etc.
2. Waarden op politiek en maatschappelijk gebied, denk aan vooruitgangsgeloof, vertrouwen in instituties, materialisme en postmaterialisme, gastvrijheid voor vluchtelingen, etc.
3. Primaire relaties en waarden; hierbij moet je denken aan huwelijk, seksualiteit, gezin, etc.
4. Waarden ten aanzien van arbeid.
5. Waarden ten aanzien van vrije tijd.

Naar de meeste van deze waarden wordt regelmatig onderzoek gedaan. Wij willen graag onderzoeken met welke conflicterende waarden onze jongeren geconfronteerd worden, zodat opvoeders er gericht mee kunnen omgaan. In deze onderzoekslijn gaat het er niet om hoe de jongeren zich de

waarden toe-eigenen, maar welke waarden ze zich toe-eigenen. Becker heeft in de jaren 90 een indeling gemaakt van generaties na de Tweede Wereldoorlog, waarbij een jongere generatie steeds reageert op een voorgaande generatie.³¹ De huidige generatie is helemaal in het digitale tijdperk opgegroeid en heeft een economische crisis meegemaakt die een domper op alle optimisme zet. Een vraag kan zijn welke verschuiving van het waardepatroon optreedt van de huidige opvoeders binnen de gereformeerde gezindte naar de jongeren van nu. Hoe verhoudt waardeoverdracht door ouders zich ten opzichte van waardeoverdracht door andere opvoeders in kerk en school en het internet en de media (ook wel de vierde opvoeder genoemd)? Bestaat er een conflict tussen al dan niet bewust overgedragen waarden van de opvoeders en de seculiere waarden die de jongeren opnemen? Met de uitkomsten van dit deelonderzoek willen we inzicht krijgen in keuzegedrag van jongeren rond waarden en mogelijke conflicterende keuzes tussen jongeren en opvoeders. We zoeken zo naar kennis en inzicht om opvoeders te ondersteunen bij het versterken van juist die waarden die aangevochten worden in onze maatschappij.

Tweede onderzoekslijn: Hoe eigenen jongeren zich waarden toe of hoe verinnerlijken ze waarden?

Hoe kunnen we opvoeders handvaten geven om (v)mbo-jongeren te helpen een steviger christelijke identiteit te krijgen, zodat ze Bijbels verantwoorde keuzes maken?

In deze onderzoekslijn willen we onderzoeken hoe jongeren zich waarden toe-eigenen zodat die wezenlijk van henzelf worden. Hoe vormen ze hun identiteit? Het is belangrijk dat opvoeders de randvoorwaarden scheppen die jongeren nodig hebben om zich waarden toe te eigenen.

We gebruiken hierbij, net als onze voorganger Fieret, de theorie van Marcia (1966, 1980). Marcia onderscheidde twee componenten in het proces van identiteitsontwikkeling: exploratie en commitment. Exploratie kan gedefinieerd worden als het onderzoeken van verschillende alternatieven waaraan men zich zou willen verbinden. Het gaat hier dan om het proces van twijfelen, vragen stellen, op zoek gaan naar antwoorden,

doordenken. Commitment (of binding) kan gedefinieerd worden als het aangenomen hebben van een identiteit. Het staat voor de verbondenheid aan een keuze of overtuiging. In de theorie van Marcia is exploratie voorwaarde om te komen tot een sterke identiteit. Exploratie is belangrijk om te komen tot de verinnerlijking, de toe-eigening, het persoonlijk worden van de identiteit.

In het oorspronkelijke model van Marcia (1966) gaat het bij exploreren echt om het naast elkaar zetten van alternatieven. We kunnen verwachten dat veel reformatorische (v)mbo-jongeren eerder keuzes zullen evalueren dan alternatieven exploreren, omdat deze groep jongeren niet zo snel alternatieven buiten de eigen traditie zullen zoeken en zich daaraan binden.

Door meerdere onderzoekers is het model van Marcia daarom aangepast.³² Men onderscheidt exploratie in de breedte, namelijk het verzamelen van informatie over verschillende alternatieven om te helpen bij het zich binden. En exploratie in de diepte, waarbij personen gemaakte keuzes heroverwegen, waarbij ze actief vragen stellen en zoeken naar antwoorden.

Wij willen onderzoeken: hoe ziet dat exploratieproces van (v)mbo-jongeren eruit? Wordt er inderdaad geëxploreerd? Op welke manier maken jongeren commitments en waaraan binden ze zich? Welke factoren zijn daarbij van belang? Zijn bij hen identificatiefiguren belangrijker dan exploratie?

Deze kennis is nodig voor het ontwikkelen van praktisch materiaal voor de opvoeders binnen de drieslag ‘gezin, kerk en school’ om deze processen te stimuleren.

Een mogelijke uitkomst is dat we ontdekken dat (v)mbo-jongeren op een specifieke manier exploreren of dat een bepaalde manier van exploreren en verbinden veel voorkomt onder deze jongeren. Dat kan opvoeders helpen daarbij aan te sluiten en het proces te stimuleren. Doordat we zicht krijgen op de strategieën die jongeren gebruiken, kunnen we ontdekken welke personen belangrijk zijn, maar ook waar in de opvoeding (op school, thuis en in de kerk) aandacht voor moet zijn.

Derde onderzoekslijn: Op welke manier zijn opvoeders bezig met vorming en met kwalificatie, socialisatie en persoonsvorming?

In deze onderzoekslijn willen we onderzoeken hoe opvoeders bezig zijn met het proces van vorming via exploratie en commitment bij jongeren. We willen hier kijken naar inhoud – in welke opzichten moeten jongeren gevormd worden – en naar opvoedingsstijl.

Inhoudelijk gebruiken we als kijkkader de volgende dimensies van goed onderwijs: kwalificatie, socialisatie en persoonsvorming³³ (Biesta, 2012). Wij denken dat deze driedeling kan helpen bij het onderzoek binnen het lectoraat. Bij *kwalificatie* gaat het om het verwerven van kennis, vaardigheden en houdingen die jongeren kwalificeren om iets te kunnen doen.

Bij *socialisatie* gaat het om de manier waarop jongeren deel worden van tradities en praktijken. Landelijk wordt dit vaak zo ingevuld dat jongeren gesocialiseerd moeten worden tot burger van Nederland. Hierbij is bijvoorbeeld de waarde van democratie

belangrijk en het met respect omgaan met de medemens. Christelijk onderwijs wil ook jongeren socialiseren in de eigen christelijke traditie. Zo worden praktijken als Bijbellezen, psalmen zingen, manier van communiceren, gedrags- en kledingcodes aangeleerd.

Om te werken aan persoonsvorming is het ook belangrijk aandacht te hebben voor subjectwording. Bij *subjectwording (of subjectivering of persoonswording)* gaat het om de vorming van een kind en jongere tot een zelfstandig, moreel, verantwoordelijk en volwassen persoon.

Inhoudelijk willen we onderzoeken in welke mate opvoeders herkennen dat de jongere bezig is met exploratie en welke opvoedingsstijl opvoeders gebruiken als ze exploratiegedrag van de jongere opmerken.

Bij het bevorderen van het zelfstandig worden en de vorming van een sterke identiteit worden vier opvoedingsstijlen onderscheiden, verdeeld naar twee variabelen: de mate van regels, controle en structuur en de mate van emotionele steun en betrokkenheid.³⁴ Een gangbare gedachte is dat

de democratische opvoedingsstijl (gematigde structuur en veel emotionele steun) het meest gewenst is om te leiden tot onafhankelijke kinderen met een hoog gevoel van eigenwaarde en een hoog ontwikkeld gevoel voor sociale verantwoordelijkheid.³⁵

Een autoritaire opvoedingsstijl (veel regels maar weinig emotionele steun) zou leiden tot radicale exploratie van alternatieven, terwijl een democratische opvoedingsstijl tot een meer geleidelijke internalisatie van waarden zou leiden.³⁶ Met de uitkomsten hopen we opvoeders handvaten te kunnen geven hoe ze de identiteit van de jongeren zouden kunnen versterken.³⁷

We hebben er vertrouwen in dat onze uitkomsten genoeg stof zullen geven voor opvoeders om zich aan te spiegelen en om op te reflecteren.

Slotwoord

Het lectoraat *Vorming vanuit de Bron* wil opvoeders in school, kerk en gezin handvaten bieden in de opvoeding en vorming van onze jongeren. Dat doen we in het besef dat niet alleen de opvoeding, maar ook ons onderzoek afhankelijk is van de zegen van de Heere. In onze wereld moeten veel keuzes gemaakt worden; in onze wereld klinkt ook de verleidende stem van de dwaasheid. Onze visie (hier bedoeld als ideaal) is dat ouderen en jongeren naast elkaar en eensgezind staan in het zoeken van Gods weg. Dat ouderen en jongeren gezamenlijk de Heere verlangen te vrezen. Daar is een overvloedige regen van de Pinkstergeest voor nodig. Die maakt dat ouden dromen dromen en dat jongelingen gezichten zien.³⁸ Die Geest is gekomen en zal nooit van Gods gemeente weggenomen worden. Genade overvloeiende voor de grootste der zondaren.³⁹ Biddend om die onverdiende zegen willen we dit lectoraat gestalte geven.

Kenniskring

De leden van de kenniskring zijn:

drs. A. de Muynck, docent aan het Hoornbeeck College te Rotterdam

drs. J. Schouten, onderwijskundig adviseur aan het Van Lodenstein College

dr. E. Visser-Vogel, aan ons lectoraat uitgeleend door het onderzoekscentrum van Driestar Educatief

drs. P.M. de Wilde, docent aan het Hoornbeeck College te Rotterdam.

v.l.n.r.: A. de Muynck, J. Schouten, N. van Steensel,
P.M. de Wilde, E. Visser

Klankbordgroep

De leden van de klankbordgroep zijn:

drs. W.K. Petersen, locatiedirecteur van het Hoornbeeck College te Amersfoort (voorzitter)

drs. W. de Kloe, lid van het College van Bestuur van het Driestar College

drs. S.J. van Leeuwen, docent aan locatie De Swaef van het Wartburg College, met banden met de jeugdbonden en de werkgroep Doeners in de Kerk

ing. G. de Jong, lid van de Identiteitsraad van de Vereniging voor Onderwijs op Reformatorische Grondslag te Amersfoort

drs. S.H. Brons-van der Wekken, GZ-psycholoog bij Eleos

v.l.n.r.: S.J. van Leeuwen, W.K. Petersen, G. de Jong,
S.H. Brons, W. de Kloe

Noten en verwijzingen

¹ W. Fieret, Vorming onder spanning, Hoorn-beeck College, 2015

² Ik noem een willekeurig aantal recente uitgaven: M. Golombek en E. Visser e.a. – De allerbeste wensen - aan de slag met opvoeding-sidealen, De Banier 2017; Paul D. Tripp – De kansrijke jaren, De Banier, 2001; J. R. Beeke – Aangaande mij en mijn huis, De Groot Goudriaan, 2011; J.R. Beeke – Opvoeden bij Gods Woord, Brevier, 2013; G. Bertram-Troost e.a. – Geloofwaardig opvoeden, uitgave van ICS (forum voor geloof, wetenschap en samenleving), 2006; M. Bisschop – Opvoeden in een verwenmaatschappij - hoe maak je je kind toch gelukkig? Lannoo, 2005; H. Groeneboer – Op de schouders van ouders - in vrijheid verbonden, 't Gulden Boek, 2004; M. Henry – Een huis voor de Heere, Johannus Multimedia, 2009; M. van der Kooi & W. ter Horst – Als kinderen andere wegen gaan, uitgeverij Filippus, 2009; W. ter Horst – Het herstel van het gewone leven, Bohn Stafleu van Loghum, 1999; W. ter Horst – Wijs me de weg, Kok, 1995; J. Stolk – Handboek Christelijke opvoeding deel 3, Jongbloed, 2013; T.

Tripp – De weg naar het kinderhart. Bijbels opvoeden in de praktijk, Reformatorisch Appel, zj.

³ Frits Spangenberg & Martijn Lampert, De grenzeloze generatie en de onstuitbare opmars van de B.V. IK, Nieuw Amsterdam Uitgevers, 2011

⁴ Elsbeth Visser-Vogel, Namens commissie exit-discussie, 2012

⁵ Artikel in Reformatorisch Dagblad door Reinald Molenaar op 24 december 2015, Henk Stok: Geen Baäl internet in Dordtse gemeente Rehoboth

⁶ Artikel in Reformatorisch Dagblad

⁷ Prof. dr. A. de Muynck, Tijd voor verlangen, paragraaf 6.3

⁸ Onze Koers, Hoornbeek College, pag. 5; prof. dr. A. de Muynck heeft hierover behartigenswaardige dingen gezegd in zijn inaugurele rede, Tijd voor verlangen, Persoonsvorming als toetssteen voor bevindelijke pedagogiek, Apeldoornse Studies 67, Apeldoorn 2016

⁹ M. Golverdingen, Mens in beeld, hoofdstuk 4

¹⁰ Essenties van Christelijk Leraarschap, Driestar Educatief, pag. 83, 84

¹¹ Zie o.a. A. de Muynck en P. Vos, Leren voor het leven – vorming en bezieling in het onderwijs, Buijten & Schipperheijn, Amsterdam, 2006

¹² Zie ook prof. dr. A. de Muynck, a.w. pag. 22

¹³ We kennen het woord in het Nederlands in de morfologie of vormleer, metamorfose of transformatie, antropomorf (mensvorming), etc.

¹⁴ Spreuken 9:4-6

¹⁵ Spreuken 9:16, 17

¹⁶ Mattheüs 7:13, 14

¹⁷ Mattheüs 7:24-27

¹⁸ Mattheüs 25:1-13

¹⁹ Maleachi 4:5, 6

²⁰ Lukas 1:16, 17

²¹ A.S. van der Woude, Haggai, Maleachi, De Prediking van het Oude Testament, Callenbach, 1982, pag. 159

²² Mattheüs 24:12

²³ Job 32:4

²⁴ Job 32:9, 10

²⁵ 1 Koningen 2

²⁶ 1 Koningen 11

²⁷ Iets dergelijks lezen we ook van Jozua (Jozua

23 v.v.). Samuël spreekt bij zijn afscheid het volk zeer persoonlijk toe (1 Sam. 12). Hetzelfde lezen we van David (1 Kron. 28:1 v.v.)

²⁸ A. de Muynck, 2014, A light for our Path, Crossway, pag. 73.

²⁹ Er is veel geschreven over de relatie tussen de twee zinsdelen in Lukas 1:17, namelijk dat de harten der vaders zullen wedergebracht worden tot de kinderen en de ongehoorzamen tot de voorzichtigheid der rechtvaardigen. De oplossing van I.H. Marshall dat het een losse verbinding is, lijkt nog de beste. Het is synthetisch parallelisme. Johannes' bediening brengt (horizontaal) verzoening tussen vaders en kinderen en (verticaal) Gods gerechtigheid tot de ongehoorzamen. Zo'n reformatie van de relatie met God en mensen is waar het over gaat in het boek Maleachi.

³⁰ Zo komt de uitdrukking nergens in het Oude Testament voor. In Maleachi 3:1 wordt gesproken over de engel des Heeren die voor de Heere de weg bereiden zal. De term die Lukas gebruikt is de term uit Jes. 40:3. Markus brengt deze twee plaatsen samen in Markus 1:2 en 3

³¹ De Nederlandse socioloog Henk Becker introduceerde begin jaren 90 het generatiedenken. Hij liet zien dat mensen ervaringen die ze tussen hun 10e en 25e levensjaar opdoen, meestal de rest van hun leven met zich meedragen. Je jeugd is een belangrijke vormende periode en wordt voor een deel ook gevormd door het tijdperk waarin je opgroeit. Zo is iedereen product van zijn of haar tijd en ontstaat er pakweg elke 15 jaar een nieuwe generatie van mensen die dezelfde maatschappelijke ervaringen opdoen en zo overeenkomsten hebben in houding en gedrag.

³² H.A. Bosma, Identity in adolescence: Managing commitments, in G.R. Adams, T.P. Gullota & R. Montemayor (Eds), Identity formation during adolescence, pag. 91-121, Newbury Park AC, Sage, 1985. W. Meeus, J. Iedema en G.H. Maassen, Commitment and exploration as mechanisms of identity formations, Psychological Reports 90, pag. 771-785, 2002. Zij hebben daarbij voorgesteld om ook te kijken naar de verdieping van commitments door middel van 'exploratie in de diepte' (zie

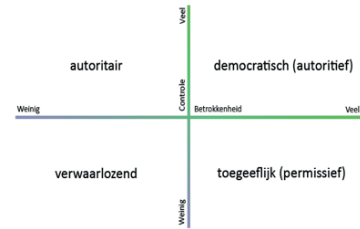
Visser-Vogel, 2015). K. Luyckx, L. Goossens, B. Soenens en W. Beyers, Unpacking commitment and exploration: Preliminary validation of an integrative model of late adolescent identity formation, Journal of Adolescents 29 (3), pag. 361-378, 2006 hebben vervolgens (naast exploratie in de diepte) ook nog 'exploratie in de breedte' toegevoegd.

³³ Deze begrippen worden genoemd door G. Biesta in Goed onderwijs en de cultuur van het meten, Boom Lemma Den Haag, 2012, en Het prachtige risico van onderwijs, Culemborg, 2015. Ze lijken veel op de drie functies van onderwijs die J.A. van Kemenade gebruikt in Onderwijs bestel en beleid, Groningen 1981. Prof. dr. A. de Muynck probeert de begrippen christelijk te duiden in Tijd voor verlangen, 2016.

³⁴ Zie o.a. Huib Angenent, Opvoeding en persoonsontwikkeling, HB uitgevers, Baarn, 2001

Noten en verwijzingen

35

echt bepalen.'

³⁸ Handelingen 2:17

³⁹ Deze zin is de titel van de vertaling van de autobiografie van John Bunyan

36 Assor, A., Cohen-Malayeve, M., Kaplan, A. and Friedman, D. (2005) Choosing to stay religious in a modern world: socialization and exploration processes leading to an integrated internationalization of religion among Israeli Jewish youth. *Motivation and religion*, 14, pag. 105-150

³⁷ Dat positieve voorbeeld vinden we belangrijk. M.J. Langeveld schrijft in *Beknopte theoretische pedagogiek*, Groningen, 1974, pag. 54: '... de ervaring leert, dat er niets valt te verwachten van een uiteindelijke en totale doelstelling in de opvoeding, tenzij deze ten nauwste verband houdt met die levensveranderingen, welke de opvoeder centraal en

Notities

This image shows a blank sheet of white paper with horizontal ruling lines. The lines are evenly spaced and extend across the width of the page. There is no handwriting or other markings on the paper.

Hoornbeeck College

Postbus 875

3800 AW Amersfoort

T (085) 483 80 00

info@hoornbeeck.nl